

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

31. Τα Κόλλυβα

Το έθιμο των Κολλύβων προέρχεται από τα παλαιότερα χριστιανικά χρόνια και έχει σχέση με τα περιδειπνα των Ελλήνων και άλλων λαών. Η λέξη Κόλλυβα έχει αρχαία ελληνική προέλευση. Με τις λέξεις «κόλλυβο» και «κόλλυβα» στην αρχή εννοούσαν κάθε είδος μικρού γλυκού από σιτάρι σε σχήμα πίτας ή τα «τρωγάλιζα» ή «τραγήματα» = Ξηροί καρποί ή καβουρδιστοί (καρύδια, αμύγδαλα, σταφίδες, φουντούκια, σύκα κ.ά.) καθώς και τον «εψητόν σίτον» κατά τον Βυζαντινό λεξικογράφο Σουίδα. «Τράγημα, τος» = ξηροί καρποί, ως επιδόρπιον μετά την κυρία τροφή. «Κόλλυβος», επίσης σημαίνει κάθε νόμισμα μικρής αξίας, δηλαδή το πολύ λεπτό σε πάχος και αξία νόμισμα. «Κολλυβιστής», εκ του «Κόλλυβος». Σ' αυτούς τους κολλυβιστές αναφέρεται ο Χριστός όταν αναποδογύρισε τα τραπέζια των αργυραμοιβών και τους έδιωξε από τον Ναό με τη φοβερή φράση: «έποιήσατε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου» (Ιωάν. 2.16).

Ο Αριστοφάνης (424 π.Χ) τα νομίσματα τα ονομάζει «Κόλλυβους». Σύμφωνα με τη γνώμη μερικών στα πρώτα χριστιανικά χρόνια υπήρχε το έθιμο να μοιράζουν στα μνημόσυνα, κολλύβους, μικρά δηλαδή νομίσματα, σαν ελεημοσύνη: «ελεημοσύνες υπέρ αυτών που έφυγαν προς τον Κύριο στα μνημόσυνα αυτών». Τελικά κατέληξε να ονομάζομε και το «σιτάρι», κόλλυβα.

Οι ρίζες του εθίμου του βρίσκονται στα προχριστιανικά ακόμη χρόνια. Το σιτάρι, ως κύρια τροφή του ανθρώπου είχε ιερόν χαρακτήρα. Στα Ελευσίνια Μυστήρια γινόταν σιωπηρή επίδειξη από στάχυα σιταριού και σε πολλούς τάφους οι αρχαίοι προγονοί μας έθαβαν μεγάλα δοχεία σιτάρι, διότι πίστευαν ακράδαντα στη μεταθανάτια ζωή. Οι Αθηναίοι, κατά τους χρόνους του Ισοκράτη τοποθετούσαν σιτάρι, στους τάφους των νεκρών τους. Τους δε νεκρούς τους ονόμαζαν «Δημήτριους», προς τιμήν της θεάς Δήμητρας που τους έμαθε να καλλιεργούν το σιτάρι. «Δημήτριος» = ο ανήκων στη Δήμητρα, ο εξ αυτής προερχόμενος καρπός, εξ οὗ και «Δημητριακά, ή σιτηρά» = ομάδα αγροτοειδών φυτών (σιτάρι, κριθάρι, αραβόσιτος, βρώμη, ρύζι κ.ά.).

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν τη συνήθεια να προσφέρουν στους νεκρούς τους μία φορά τον χρόνο την ημέρα των Χυτρών, δηλαδή την Τρίτη και τελευταία ημέρα της εορτής των Ανθεστηρίων, ένα μίγμα διαφόρων καρπών που ονόμαζαν «πανσπερμία ή πανκαρπία». Η εορτή αυτή των αρχαίων Ελλήνων που γινόταν προς τιμήν των νεκρών, έχει κάποια σχέση με το δικό μας Ψυχοσάββατο. Γιατί πίστευαν και αυτοί, ότι με τις θυσίες και προσφορές υπέρ των νεκρών θα αποκτήσουν την εύνοια των θεών. Την μαρτυρία αυτή την βρίσκουμε στην Ιλιάδα του Ομήρου. Επιπλέον ο Πλάτωνας στο έργο του «Πολιτεία» αναφέρει Ιερείς οι οποίοι προσέγγιζαν τους πλουσίους υποστη-

ρίζοντας ότι παραχωρήθηκε από τους Θεούς σε αυτούς η εξουσία να συγχωρούνε τις αμαρτίες των νεκρών και των ζωντανών με συγκεκριμένες ιεροτελεστίες ή θυσίες.

Στην Παλαιά Διαθήκη βλέπομε πως αυτά τα έθιμα δεν τηρούνταν σε σχέση με τους αρχαίους Έλληνες. Μόνο για μια περίπτωση (Β΄ Μακ.12.43) αναφέρεται το γεγονός όπου ο Ιούδας έχοντας στην κατοχή του αρκετά λάφυρα και θησαυρούς πολέμου ένα σημαντικό ποσό έδωσε στον ναό των Ιεροσολύμων για την τέλεση μνημοσύνου για τις αμαρτίες των νεκρών Εβραίων στις μάχες. Στον Χριστιανισμό η προσφορά κολλύβων σε μνημόσυνα μαρτυρείται από τα πρώτα χρόνια. Έχομε αναφορές από τους: Τερτυλλιανό, Αυγουστίνο, Διονύσιο Αρεοπαγίτη, Γρηγόριο Ναζιανζηνό, Ιωάννη Χρυσόστομο, Γρηγόριο Νύσσης.

Σήμερα τα κόλλυβα συνδέονται με τη χριστιανική ταφή και τα Μνημόσυνα και η προσφορά καρπών σε αυτά ως κέρασμα στη μνήμη του νεκρού είναι πολύ παλιά. Πρόκειται για μια ενέργεια συνυφασμένη με τον πόνο της απώλειας, ανεξαρτήτως εποχής, πολιτισμού, φυλής, ιστορίας και θρησκευματος. Γίνεται, λοιπόν, εύκολα αντιληπτό ότι όταν μοιράζομε και όταν τρώμε τα κόλλυβα δεν κάνομε κάτι τυχαίο, αλλ' υπάρχει σε αυτό ένας συμβολισμός.

Κόλλυβα παρασκευάζομε και προσφέρομε στην κηδεία και στα Μνημόσυνα των κεκοιμημένων οικείων και αδελφών μας και τα Ψυχοσάββατα, είτε στον Ναό είτε στα μνήματα. Τα ευλογημένα κόλλυβα δεν τα πετάμε στα σκουπίδια. Τα υλικά που χρησιμοποιούμε είναι:

- **Σιτάρι:** συμβολίζει την ταφή του σώματος του κοιμηθέντος και την ελπίδα της αναστάσεως.
- **Ζάχαρη:** συμβολίζει τη γλυκύτητα του Παραδείσου.
- **Σταφίδες:** την Άμπελο (τον Χριστό).
- **Δυόσμος, Μαϊντανός:** την ανάπαυση των κεκοιμημένων «έν τόπω χλοερῶ».
- **Φρουγανιά τριμμένη, σουσάμι ή τριμμένα ρεβίθια:** το χώμα («..ας είναι ελαφρύ το χώμα που τον σκεπάζει..»).
- **Ρόδι:** τα ελέη του Παραδείσου, τη λαμπρότητα.
- **Κανέλλα:** την ευωδία, τα αρώματα («..αρώμασι εν μνήματι κηδεύσας απέθετο..», «ἔρραναν τον τάφο αι μυροφόροι μύρα..»).
- **Αμύγδαλα, καρύδια, φουντούκια:** την ευγονία, τη ζωή που διαιωνίζεται με τους απογόνους.
- **Τα ασπρισμένα αμύγδαλα:** συμβολίζουν τα γυμνά οστά των τάφων.
- **Κουφέτα (ασημένια και λευκά):** τα οστά που μένουν αναλλοίωτα καθώς το σώμα φθείρεται.

Σημειώνομε ότι, όση ώρα ετοιμάζομε τα κόλλυβα πρέπει να είναι αναμμένο το καντήλι και το θυμιατό και το νερό με το οποίο βράζομε και ξεπλένομε το σιτάρι, δεν το χύνομε στο νεροχύτη ώστε να καταλήξει μαζί με τα βρώμικα νερά στις αποχετεύσεις. Το ρίχνομε ή στην θάλασσα ή στο χώμα. Άλλωστε τον χυλό από τα κόλλυβα δεν τον πετάμε. Αποτελεί καλό και δυναμωτικό ρόφημα. Παλαιότερα το έφτιαχναν για τις λεχώνες, τον καιρό του θηλασμού.